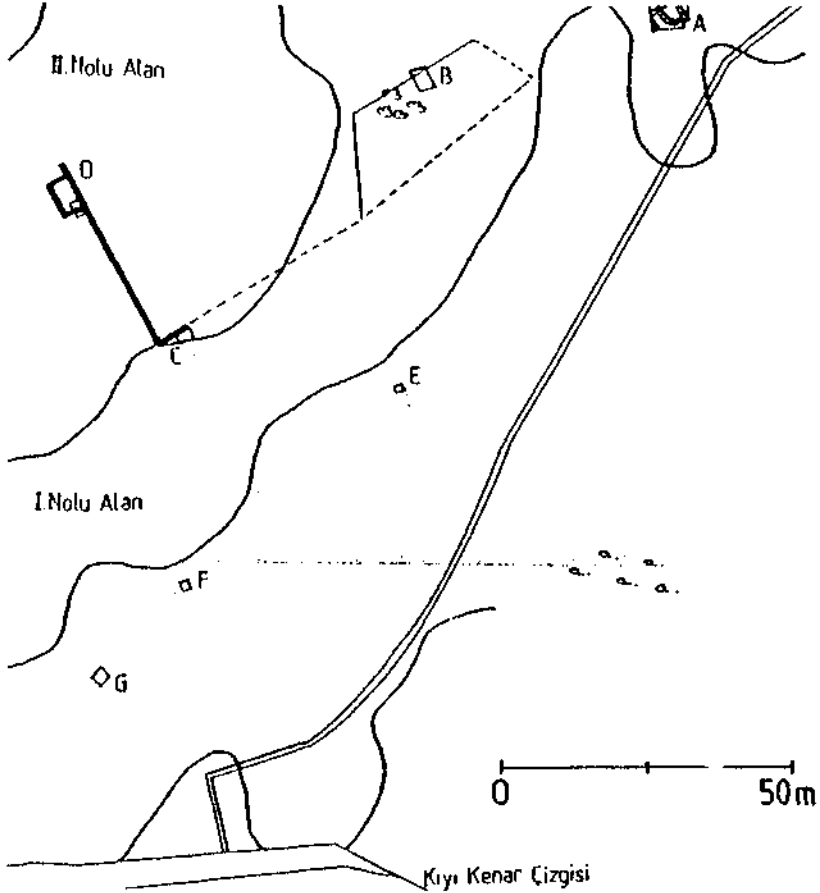

HİSARÖNÜ-ÇUBUCAK SONDAJ KAZILARI
(ÖNRAPOR)
(Levha / Pl. XLIX - LI)

Kültür Bakanlığı, İzmir II numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun bir kararı ile, Muğla ili, Marmaris ilçesi, Hisarönü köyü, Çubucak mevkiinde yapılması gereken sit derece tespiti için sondaj kazıları görevi Kültür Bakanlığı Bodrum Sualtı Müzesi adına N. Tuna'nın bilimsel başkanlığında kazı ve araş-

Harita I: I ve II No. lu Alan ile, A,B,C,D,E,F,G Açmalarının Konumu

tırma yapan Datça-Reşadiye seramik atölyeleri kazısı ekibine verilmiş ve bu mevkideki çalışmalar E. Doğer'in başkanlığında kurulan bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kazılarla ilgili ilk verileri şöyle özetlemek mümkündür.

ARAZİNİN KONUMU (Harita I):

Kazının yürütüldüğü yaklaşık 29 dönüm civarındaki arazi, kuzeyde Datça-Marmaris karayoluna, güneyde ise denize uzanmaktadır. Burası, batıda, denizden kazanıldığı anlaşılan yarı bataklık, doğuda ise dere yatağının taşkın sınırları içinde kalan ve sel taşları ile kaplı bir tarla ile çevrilidir. Arazi, aralarında kod farkı olan iki kesimden meydana gelmektedir. Muhtemelen Klasik-Hellenistik döneme tarihlenebilecek, dış yüzleri düzgün dikdörtgen ve bosajlı bloklarla inşa edilmiş bir çevre duvarı ile 2 kesime ayrılan arazinin kuzeyde kalan kesimi (II no'lu alan) daha yüksektir. Duvarın güneyindeki, denize ulaşan kesimin (I no.lu alan) kodunun düşük olması ve arkeolojik materyal bakımından steril bir toprağa sahip olması nedeniyle burasının zaman içinde denizden kazanıldığı anlaşılmaktadır. Denizden kazanılmış bu kesimin, antik dönemde kuzey kesimde kalan seramik atölyeleri ile ilişkili küçük bir yükleme limanı olması mümkündür. Ayrıca arazinin içinde, çevre duvarının doğu-batı doğrultusundaki uzantısının batı ucunda, 250-300 m² büyüklüğünde, yoğun çalı ve çam ağaçlarının içindeki oluşumları gizlediği kapalı bir alan bulunmaktadır. Söz konusu arazide ve hemen yolun kuzeyindeki orman arazisi içinde, Datça-Marmaris asfaltı yapım çalışmaları sırasında, N. Tuna tarafından ticari amphora atelyelerine ait bir çöplük keşfedilmiş ve daha sonraki yıllarda bu bölgede yapılan yüzey araştırmalarının sonuçları N. Tuna ve J. Y. Empereur tarafından yayımlanmıştır. (Bk. "Hieroteles, potier rhodien de la Pérée", *Bulletin de Correspondance Hellenique* 113, 1989, 277-299).

Antik dönemde Rodos Pereia'sı olarak anılan bu bölgede ve özellikle kuzeydeki orman arazisi içinde yürütülen yüzey araştırmaları sırasında, İ.Ö.3.yüzyılda ticari amphora üretmiş olan Hieroteles adındaki Rodoslu bir çömlekçinin ismi bulunan çok sayıda mühürlü amphora kulbu toplanmıştı. Bu amphoraların diğer kulpları üzerinde, görevleri bir yıl süren dönemin Rodos yöneticilerinin (eponym) isimleri de görülmekteydi. Bu nedenle bölge, Rodos'un Hellenistik dönem kronolojisinin çözümünde son derece önemli bir yer olduğu izlenimini vermekteydi.

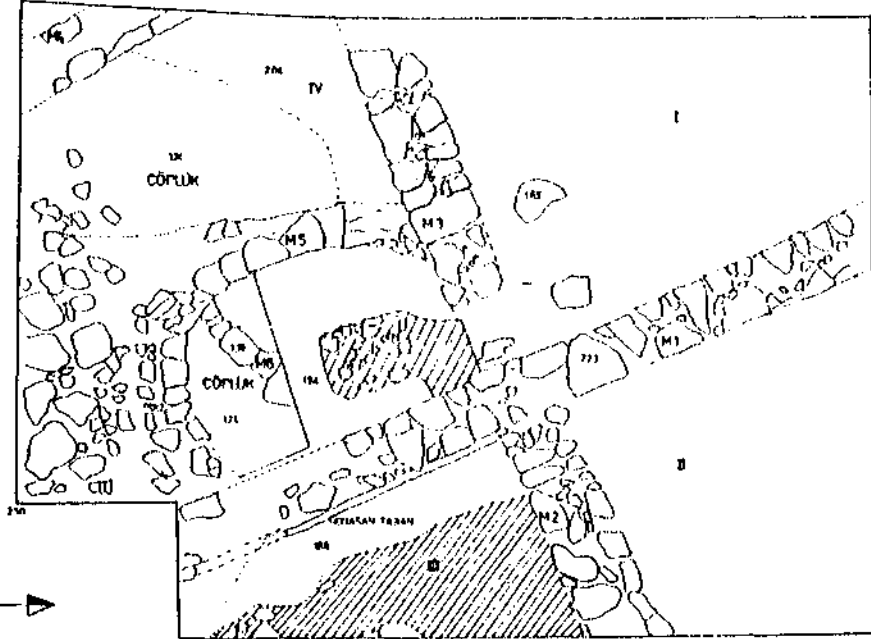
Sondaj kazıları öncesinde, toprak altındaki muhtemel seramik fırınlarının ve üretim artığı çöplüklerinin saptanması amacıyla, Datça-Reşadiye kazısı ekibinden arkeofizikçi Prof. Hesse tarafından, hem orman içindeki arazide, hem de sondaj alanında bölgenin bir manyetik anomali haritası çıkartılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları da, seramik fırını ve çöplüklerinin ormanlık arazide yoğunlaştığını ortaya koymuştur.

AÇMALAR:

A AÇMASI (Plan Ia ve Resim.1): Prof. Hesse'nin manyetik alan keşif yöntemi ile yerel manyetik anomali tespit ettiği arazinin kuzeybatı köşesinde önce 3x3 m. boyutlarında kazılmaya başlanan açma, güney kesimde çömlekçi Hieroteles'e ait üretim artığı çöplüğünün üst katları ile karşılaşıncaya 10x9.5m. boyutlarına dek

Hisarönü - Çubucak Kazıları (Ör rapor)

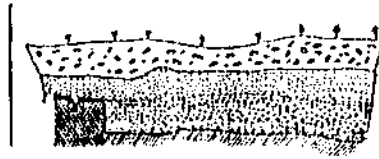
geniştirilmiştir. Yüzeyde, deniz seviyesinden +250m. kodunda başlayan kazı çalışmaları, çöplüğün bulunduğu alanda +124m. kodunda rastlanan taban suyu seviyesinden 15 cm. daha derine indirilmiş ve sonuçta A sektöründe yüzeyden taban suyu seviyesine kadar 5 arkeolojik evre saptanmıştır (Plan 1b [kesit]):

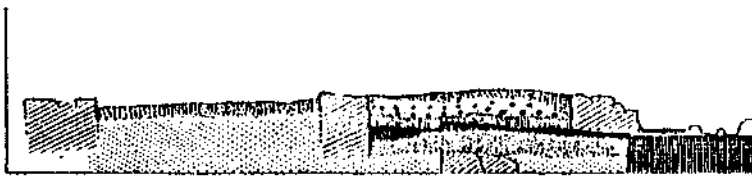
Plan 1a: A Açması (Ölçek: 1/20)

HİSARÖNÜ 90
A AÇMASI KUZAY KESİTİ

1/20

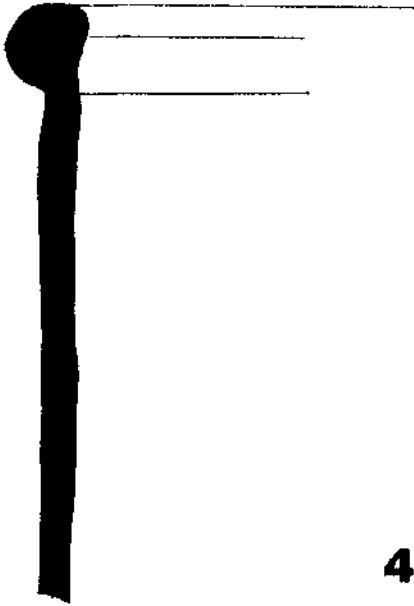
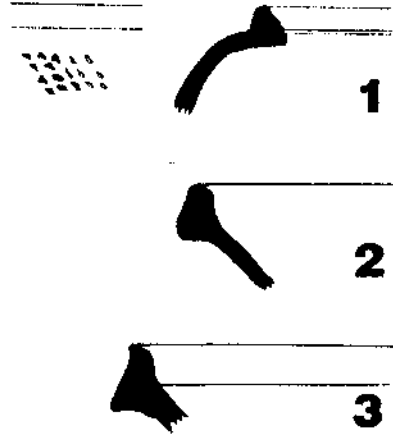

- 1. Çöplük alanı, toprak ve taşlarla kaplıdır.
- 2. 1. evre, toprak ve taşlarla kaplıdır.
- 3. 2. evre, toprak ve taşlarla kaplıdır.
- 4. 3. evre, toprak ve taşlarla kaplıdır.
- 5. 4. evre, toprak ve taşlarla kaplıdır.

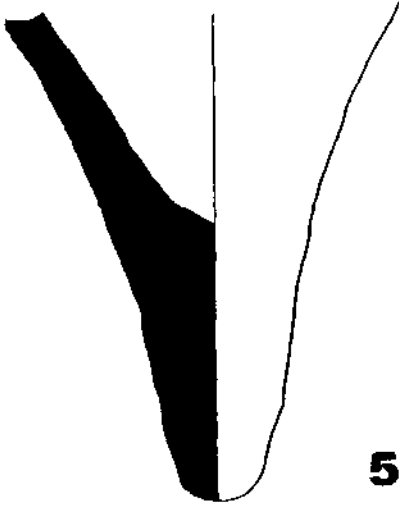

Plan 1b: A Açması Kuzey Kesiti (Ölçek 1/20)

1. Evre: Bu evre M1 duvarının güney kesimi ile M2 duvarı tarafından sınırlanan ve kısmen ortaya çıkartılmış III no'lu mekanın horasan tabanını tahrip eden en geç evredir. Bu tahrip, III no'lu mekanın büyük bir kesiminde ve M1 duvarının güney bölümünde görülmektedir. Tahripten sonra mekan moloz taşlarla doldurulmuştur. Buluntuların sayıca azlığı ve dağınıklığı nedeniyle tahribin kesin tarihini saptamak güçtür. Ancak, A açmasının diğer mekanlarında ve diğer açmalarda ele geçen geç Roma dönemi seramikleri (Çizim 1-3), Hisarönü-Çubucak'daki iskanın geç Rodos tipi amphora üretimi ile temsil edilen dönemden (2.evre: İ.Ö. 1. yy - İ.S. 2. yy) sonra da devam ettiğini göstermektedir.

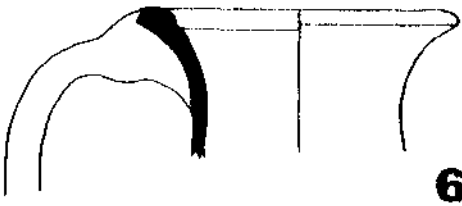

2. Evre: Bu evre, açmanın hemen ortasında yer alan oval formlu duvarın (M5) sınırladığı seramik fırınına tahrip eden M1 duvarı ile M2, M3 ve M4 duvarlarının oluşturduğu I, II, III ve IV no. lu mekanların inşa edildiği dönem ile temsil edilmektedir. Bu mekanlarda ele geçen dağınık buluntular İ.Ö. 1.yy. ile İ.S. 5- 6. yüzyıllar arasında tarihlenmektedir. Burada sayısal çoğunluk "Geç Rodos" olarak sınıflandırılan, İ.Ö. 1.yy. - İ.S. 2. yy. arasında tarihli, yerli üretim, mahmuzlu kulp ve sivri dip taşıyan ticari amphoralardır (Çizim 4-5). Bu tip amphoraların üretim artıklarına, araziye bitişik Datça-Marmaris karayolunun kenarındaki yol yapım çalışmaları sırasında ortaya çıkartılan çöplüklerde yığın halinde rastlanmaktadır. I ve II no. lu mekanlarda taban seviyelerine dek inilmemiş olmasına karşın, IV no. lu mekanın sıkıştırılmış ve sert kireç harçlı tabanı (+2.04m.) ile, III no. lu mekanın horasan harcı ile yapılmış düzgün yüzeyli tabanı (+1.88m.) gün ışığına çıkartılmıştır. Orijinal kullanımı sırasında tüm mekana yayıldığı anlaşılan ve dayandığı M1 ve M2 duvarlarının iç yüzlerinde 15 cm

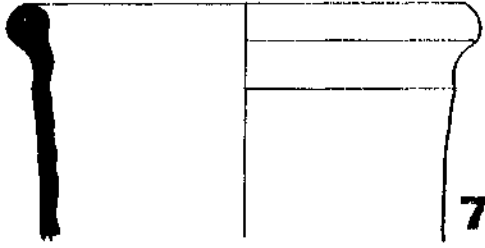

yükselen bu horasan harçlı taban, muhtemelen bir kil dinlendirme havuzuna ait olabilir. Bu evrenin duvarlarının dış yüzleri, düzeltilmiş çok kenarlı kireç taşı ve dere taşlarından çamur harçla inşa edilmiştir. M2 duvarının M1 duvarına dayandığı M3 duvarının ise M1 duvarı ile birleşmediği görülmektedir. M3 duvarının devamı olarak görülen ancak 3. evredeki fırın tabanı ile aynı seviyede (+1.84m.) bulunan eşik görünümü uzantının fırın girişi ile de ilişkisi olabilir. Zira bu, IV no. lu mekanın sert ve sıkıştırılmış toprak tabanından (+2.04 m.) daha aşağıda yer almaktadır. 2. evreyi oluşturan tüm duvar ve mekanların bir seramik atölyesi ile ilişkilerinin saptanabilmesi, kazıların sürdürülmesi ile mümkün olacaktır.

3. Evre: Bu evre, doğu kesimi M1 duvarı tarafından tamamen tahrip edilmiş M5 duvarının sınırladığı bir fırın kalıntısı ile temsil edilmektedir. M5 duvarı, iç yüzleri kuvvetli ısı etkisi altında kaldıkları görülen kireç taşı ve kerpiçlerden inşa edilmiştir. Bu duvarın temelleri daha alt seviyelerdeki çömlekçi Hieroteles'e ait üretim artığı çöplüğünün (4. evre) içine girmiştir. Oval bir plan gösteren M5 duvarının iç kısmında ve +1.84m. kodunda rastlanan fırın tabanı, yanık izleri gösteren kırmızımsı kumlu bir topraktan yapılmıştır. Tabanda yüksek ve sürekli ısının yol açtığı herhangi bir camlaşma görülmediğinden, fırının kısa bir süre kullanıldığı tahmin edilebilir. Fırının ağzı kuzeye doğru açıktır ve armudi bir plan göstermektedir. Tabanda herhangi bir buluntuya rastlanmamış olması nedeniyle bugün için kesin bir tarihleme yapmak mümkün değildir. Bununla birlikte, bu mekanın, üzerinde yer aldığı Hieroteles'e ait çöplüğün son kullanım tarihinden (yaklaşık İ.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısından sonra) sonra inşa edilmiş ve kullanılmış olması düşünülebilir.

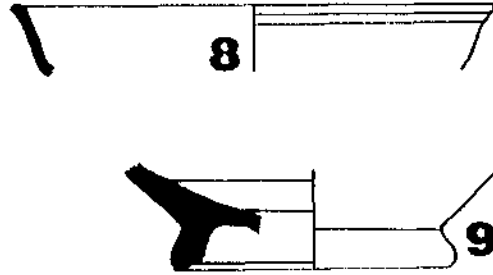
4. Evre: Fırın seviyesinin ve IV no. lu mekanın altında rastlanan çömlekçi Hieroteles'e ait üretim artığı çöplüğü bu evrede yer almaktadır. Kısıtlı bir alanda kazılan çöplüğün kesin sınırları zaman yetersizliği nedeniyle saptanamamıştır. Ancak bu çöplüğün, 3. evreye ait III no. lu mekanın altına doğru genişlediği görülmektedir.

Çöplük içinde, çömlekçi Hieroteles'in ve eponymlerinin isimlerinin basılı olduğu 153 adet amphora kulpu ve çok sayıda amphora dibi, gövde ve ağız kenarı parçaları ele geçmiştir. Bunun yanında, benzerlerine Datça-Reşadiye/Kiliseyanı'ndaki seramik atölyelerinde rastlanan, değişik formlarda az sayıda günlük kullanım kapları ele geçmiştir (Çizim. 6-7).

Bu çöplüğün ilk buluntularına 3. evreye ait fırının güneyindeki taş dolgu üzerinde rastlanmıştır. Bu da, fırının yapımı sırasında çöplüğün tahrip edilmiş olduğunu göstermektedir. Çöplük içinde +1.24 m. kodunda taban suyu ile karşılaşılması üzerine kazı durdurulmuştur. Bu çöplüğün tarihlenmesi Rodoslu çömlekçi Hieroteles'in iyi tanınmasından dolayı daha kolaydır. Hieroteles'e ve eponymlerine ait mühürlerin de gösterdiği gibi, bu çöplük Hieroteles'in ilk üretime başladığı yıllarda (İ.Ö. 273/271 - 265) kullanılmış olmalıdır.

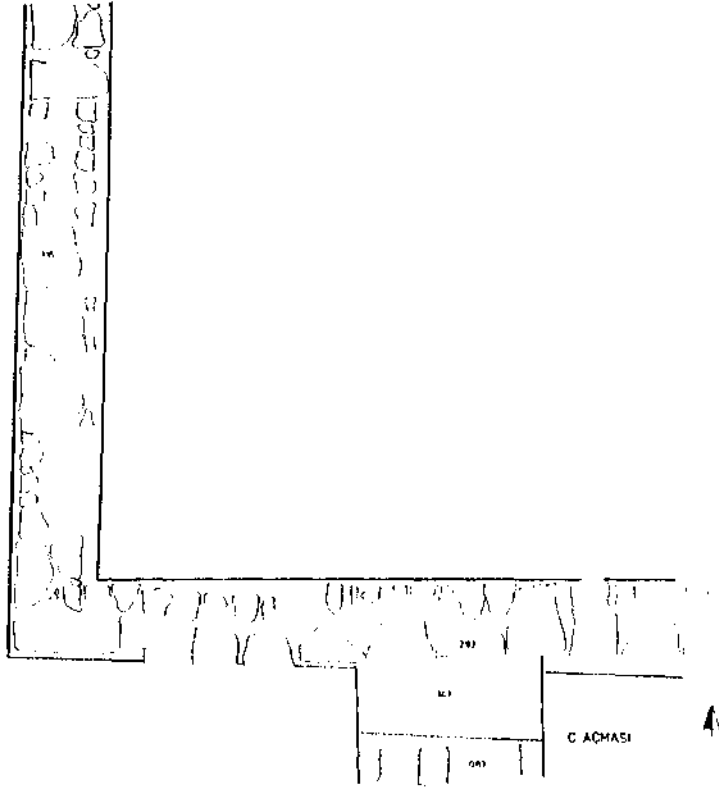
5. Evre: Bu evre, çöplüğün fırın altında kalan kesiminde ve +1.39m. kodunda tek düzensiz taş sırasından oluşan M6 duvarı ile temsil edilmektedir. Kısıtlı bir alanda izlenen duvarın mahiyeti şimdilik anlaşılmamaktadır. Çöplük içindeki buluntuların duvarın üzerine örtmüş olması mümkündür. Ayrıca, çöplüğün bu duvarın ait olduğu tabakayı tahrip etmiş olduğu gözlenmektedir. Zira, çöplük içinden elde edilen buluntuların arasında, az sayıda da olsa, İ.Ö.4.yüzyıla tarihlenen siyah firmisli çanak ağız kenarları ve kaideler (Çizim. 8-9) bu evrenin olası tarihini vermektedir.

B AÇMASI: Arazinin hemen ortasında, içine girilemeyecek kadar sık ağaçlı ve çalılık olan ve yüksek kodlu 250-300 m² lik bir alanın kuzey sınırında bulunan bir yükseltinin oluşumunu anlamak amacıyla 2X3 m boyutlarında bir açma açılmıştır. Yaklaşık 1.5m. derinliğine kadar devam eden kazıda, bu yükseltinin tarım yapmak amacıyla arazinin tesviyesi sırasında toplanan taşların meydana getirdiği bir dolgu olduğu sonucuna varılmıştır.

Hisarönü - Çubucak Kazıları (Önrapor)

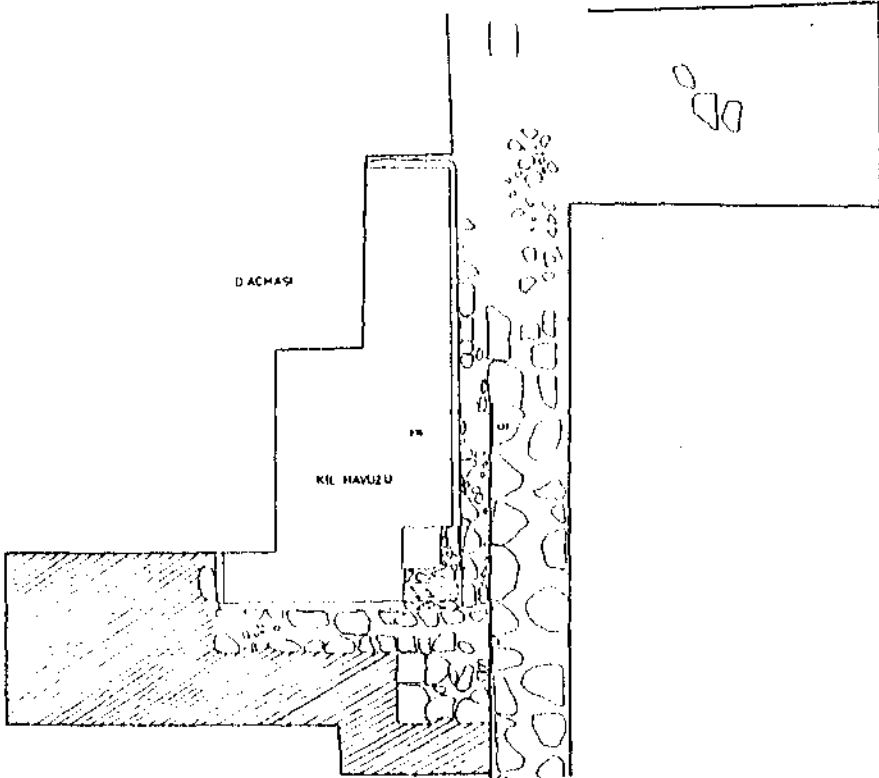
C AÇMASI (Resim 2-3 ve Plan.II): I. no.lu bölge (denizden kazanılmış alan) ile II no.lu bölgeyi birbirinden ayıran çevre duvarı işlevindeki (Resim 3 ve 5) doğu-batı doğrultulu, yaklaşık 70 cm genişliğinde büyük ve düzgün dikdörtgen bloklardan yapılmış duvarın güney yüzünü görebilmek amacıyla yapılan sondajda, duvarın üst üste 3 büyük blok taş sırasından oluşan kısmı ile doğuya doğru uzandığı görülmüştür. Doğubatı doğrultulu bu duvarın güneye bakan yüzündeki taşların iri ve iyi işçilik gösteren bosajlı dış yüzleri olmasına karşın, kuzey yüzünü oluşturan taşların küçük ve iyi işlenmemiş olduğu görülmektedir. Bu duvarın güney yüzüne dayanmış +1.48m. kodunda başlayan ve daha derine inen başka bir duvar daha saptanmıştır. Bu duvar 30 cm. genişliğinde olup (Resim 2), küçük ve düzensiz taşlar ve kireç harcı ile inşa edilmiştir. Teras veya çevre duvarı olarak düşündüğümüz bosajlı duvara göre daha geç bir dönemde inşa edilmiş olması gereken bu duvarın hemen güney kesimindeki açma içinde, + 0.83m. kodunda ve bir kısmı kesit içinde kalan bir mezar ele geçmiştir. Mezar düzgün taşlarla çevrelenmiş ve ayrıca 6 adet dikdörtgen blok ile kapatılmıştır. Kapak taşlarının

Plan II: C Açması (Ölçek 1/20)

kaldırılmasından sonra, tamamen tahrip olmuş durumdaki iskeletin baş kısmının doğuya, ayakların ise batıya baktığı tespit edilmiştir. Ceset, 1.97x0.20 cm. boyutlarında dikdörtgen ve içbükey profilli bir kiremitin üzerine yatırılmıştır. Mezarın boşaltılması sırasında herhangi bir ölü hediyesine rastlanmamıştır. Muhtemelen Geç Roma - Erken Bizans dönemine ait olmalıdır.

D AÇMASI (Resim.4 ve Plan.III): Çalışmalar sırasında, doğu-batı doğrultu duvar ile köşe yaparak (Resim 5), yaklaşık 34 m uzunluğunda kuzeye doğru devam eden ikinci bir duvar daha temizlenerek gün ışığına çıkartılmıştır. Bu duvar 70 cm. genişliğinde olup, iri taş bloklarının düzgün yüzleri dışarıya gelecek şekilde yerleştirilip, araları daha küçük boyutlu taşlarla doldurularak inşa edilmiştir. Bu duvarın güneyden kuzeye doğru 26. metresinde, batı kenarına dayanmış horasan malzemeli sıvanın devamını görmek amacıyla yapılan sondajda, 5.20x2.60m. boyutlarında, dikdörtgen formu horasan tabanlı bir havuza (Resim 4) rastlanmıştır. Muhtemelen kil dinlendirme

Plan III: D Açması (Ölçek 1/20)

Hisarönu - Çubucak Kazıları (Önrapor)

havuzu olarak kullanılan bu mekanın güneydoğu köşesine, üzerine oluklu bir kiremit yerleştirilmiş kare şeklinde bir platform inşa edilmiştir. Ayrıca, uzun çevre duvarının içinde tespit edilen kurşun boru parçaları, bu havuzun suyunun doğu kesiminden kurşun boru ile getirildiğini ve platform üzerindeki oluklu kiremit ile havuza aktarıldığını göstermektedir. Bu havuzun, daha sonra çevreden toplanan moloz taşlarla doldurulmuş olduğu tespit edilmiştir. Kil havuzunun dayandığı çevre duvarı ise 34. metrede tahrip olmuştur. Bu tahrip noktasında, duvarın doğuya dönüp dönmediğini anlamak için açılan sondaj, tahribin büyük olması nedeniyle sonuç vermemiştir.

E, F ve G AÇMALARI: Arazinin oldukça alçak koda sahip ve deniz tarafındaki I no. lu kısmında açılan bu sondajların tümü 2x2 m boyutlarında olup, taban suyuna kadar inilmiş ve herhangi bir arkeolojik veriye rastlanmamıştır. Bu sondajlarda görülen kumlu ve çakıllı toprak da, bu alanın denizden kazanıldığını göstermektedir.

E. Doğer - N. Tuna - İ. Gezgin
İzmir - Ankara - İzmir

